

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ЧИТАННЯ ТВОРІВ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

М. В. Дука

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються особливості мовної репрезентації невербальних засобів комунікації у творах сучасної англomовної художньої літератури. Конкретизовано функції мовних репрезентацій невербальних засобів комунікації в художньому тексті. Систематизовано засоби вербального вираження типів невербальної поведінки в художньому тексті. Визначено труднощі, пов'язані з розпізнаванням вербального втілення невербальних засобів комунікації у творах сучасної англomовної художньої літератури та розумінням закодованої в них інформації.

Ключові слова: невербальні засоби комунікації, твір сучасної англomовної художньої літератури, вербальна репрезентація, номінація.

М. В. Дука. Языковая репрезентация невербальных средств коммуникации как объект обучения будущих филологов чтению произведений английской современной художественной литературы. В статье рассматриваются особенности языковой репрезентации невербальных средств коммуникации в произведениях современной английской художественной литературы. Конкретизированы функции языковых репрезентаций невербальных средств коммуникации в художественном тексте. Систематизированы способы языкового воплощения типов невербального поведения в художественном тексте. Определены трудности, связанные с распознаванием вербального воплощения невербальных средств коммуникации в произведениях современной английской художественной литературы и пониманием закодированной в них информации.

Ключевые слова: невербальные средства коммуникации, произведение современной английской художественной литературы, вербальная репрезентация, номінація.

M. Duka The verbal representation of non-verbal signals as the object of teaching future philologists to read modern English fiction. The article focuses on the particularities of verbal representations of non-verbal signals in the works of contemporary English fiction. The functions of the nominations of non-verbal signals are singled out. The types of nominations of non-verbal signals are systematized. The problems connected with identification of the nominations of non-verbal signals in the works of contemporary English fiction and understanding the information encoded in them are suggested.

Key words: non-verbal signals, works of contemporary English fiction, verbal representation, nomination.

Актуальність формування в студентів мовних спеціальностей компетентності в міжкультурному спілкуванні, зумовлена євроінтеграційним вектором розвитку нашої країни, передбачає певну модифікацію цілей та завдань навчання іноземних мов (ІМ). Ефективним сьогодні вважається лише таке міжкультурне спілкування, учасники якого здатні інтерпретувати не тільки вербальні повідомлення, але й невербальні засоби комунікації (НЗК), які є носіями значного обсягу інформації про кожного з комунікантів. Вербальний та невербальний

компоненти спілкування складають комунікативну двоєдність, котра є характеристикою як усної, так і писемної форм комунікації. Таким чином, нагальною видається потреба в підготовці майбутніх філологів до адекватного розуміння НЗК у всіх видах мовленнєвої діяльності, зокрема під час читання творів англomовної художньої літератури.

Згідно з Програмою цілі навчання майбутніх філологів читання передбачають розвиток та вдосконалення вмінь інтерпретувати експліцитну та імпліцитну інформацію, подану у великих складних текстах, ідентифікувати найдрібніші деталі змісту з урахуванням ставлення до них автора твору, інтерпретувати текст щодо прихованого смислу та стилю й характеризувати героїв літературного твору тощо [15, с. 97–105]. Виходячи із цих цілей, компетентність майбутніх філологів у читанні не можемо вважати повністю сформованою, якщо вони не володіють умінням розпізнавати кінеми, тобто вербалізовані в тексті НЗК [4, с. 394] та розуміти закодовану в них інформацію. У письмовому тексті, за виразом А.І.Демчук, кінеми беруть на себе функцію компенсації візуальної або звукової матерії, наявної в усному спілкуванні [5, с. 44–45].

Під *невербальними засобами комунікації у творах художньої літератури* ми розуміємо вербалізовану у творах художньої літератури сукупність комунікативно значущих немовленнєвих компонентів, які описують жестово-рухову діяльність персонажів, їх голосову активність, просторові й часові особливості процесу комунікації; такі декоративні елементи, як одяг, аксесуари, стиль зачіски, макіяж, а також ольфакторні (нюхові) характеристики.

У сучасній науковій літературі наявна тенденція до активізації вивчення проблем, пов'язаних зі специфікою мовної репрезентації НЗК у художніх творах, зокрема простежено закономірності взаємодії вербальних і невербальних компонентів, визначено функції номінацій НЗК, виокремлено основні типи номінацій НЗК, розкрито особливості семантичної структури вербальних номінацій НЗК (Т. О. Анохіна, Г. І. Барташева, А. І. Демчук, Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, І. Є. Папулінова, Л. В. Солошук та ін.). Зауважимо, що на позначення вербальної репрезентації НЗК дослідники також використовують терміни “номінація НЗК” або “маркер НЗК”. Попри значний науковий доробок зазначених авторів, специфіка мовної репрезентації НЗК у творах сучасної англomовної художньої літератури і труднощі сприйняття цих засобів не конкретизовано, без чого розробка ефективної методики навчання майбутніх філологів розуміння НЗК не видається можливою.

Метою цієї публікації є розгляд та систематизація мовних репрезентацій НЗК у творах сучасної англomовної художньої літератури, а також конкретизація труднощів навчання розуміння НЗК у творах сучасної англomовної художньої літератури, які пов'язані зі специфікою номінацій НЗК.

Установлено, що адекватне володіння НЗК включає не тільки вміння ними користуватися під час спілкування, але й знання їх номінацій [7, с. 14]. Особливо актуальною проблема вербальної репрезентації НЗК постає у творах художньої літератури, оскільки на етапі відбиття НЗК у тексті авторами творів художньої літератури вмикається механізм переведення невербального у вербальне. Таким чином, читач літературного твору має навчитися співвідносити мовні одиниці, що репрезентують НЗК у тексті, з формою їх виконання та змістом. Є. М. Верещагін та В. Г. Костомаров [3, с. 47] підкреслюють, що під час вивчення ІМ важливим є оволодіння не тільки специфічними для конкретної культури мімікою та жестами, але й мовними засобами репрезентації останніх. Л. В. Солошук [16, с. 25] вважає, що усвідомлення НЗК через відповідні номінації веде до їх закріплення в практиці спілкування, дозволяє комунікантам ознайомитися з ними не тільки емпірично, але й теоретично, оскільки “саме найменування – це не тільки процес позначення, але й процес пізнання”.

Мовні репрезентації НЗК виконують у художньому тексті такі функції: 1) номінативну (пряме вербальне зображення НЗК); 2) комунікативну (вербальне зображення невербальних характеристик, які передають важливі для комунікації смисли); 3) описово-характеризуючу

(вербальний опис особливостей особистості, значущих для створення портрета, – душевного складу, настрою, поведінки, соціального, професійного статусу тощо); 4) інтерпретативно-пояснювальну (повідомлення про глибинні смисли, виявлені в невербальній поведінці персонажа); 5) образно-оціночну (суб'єктивне сприйняття невербальної поведінки – експресивність, образність, асоціативність вербальних репрезентацій [2, с. 5–8; 9, с. 118]. Наведений перелік функцій номінацій НЗК доводить, що не лише НЗК як знак, але й його вербальне відтворення є значущим для розуміння інформації, закодованої автором твору, та потребує особливої уваги в процесі читання та інтерпретації творів художньої літератури.

Далі розглянемо засоби вираження НЗК у творах сучасної англійської художньої літератури. Відповідно до типів НЗК, які виділяються за фізичною природою походження, розподіляємо засоби їхньої номінації відповідно на групи номінацій кінесичного, проксемічного, просодичного компонентів, а також номінацій знакових декоративних елементів та ольфакторних характеристик.

Аналіз підходів до проблем мовної репрезентації НЗК у роботах Є. М. Верещагіна, В. Г. Костомарова, І. Є. Папулінової дає змогу зробити висновок про існування таких видів відношень між формою вираження НЗК, його значенням та маркером НЗК, який його номінує: 1) один жест має одне значення та репрезентований однією номінацією; 2) один жест має одне значення та репрезентований декількома видами номінацій; 3) один жест має декілька значень та репрезентований однією номінацією; 4) один жест має декілька значень та репрезентований декількома видами номінацій; 5) декілька жестів мають одне значення та репрезентовані однією номінацією; 6) декілька жестів мають одне значення та репрезентовані декількома видами номінацій. Така неузгодженість між формою та значенням НЗК не може не викликати значні труднощі для їх розуміння студентами, що, на нашу думку, має бути взято до уваги під час навчання читання ТСАХЛ.

У результаті аналізу лінгвістичних робіт із невербальної комунікації [1; 2; 6; 16] нами встановлено, що номінації НЗК мають неоднаковий ступінь експлікації та можуть зустрічатися у ТСАХЛ експліцитно або імпліцитно у вигляді слова, словосполучення, фрази й надфразної єдності.

У межах лексичних засобів номінацій НЗК Г. І. Барташева [2, с. 12] виділяє “лексичний каркас”, тобто сукупність непозначених за інтенсивністю та експресивністю ключових мовних одиниць, що використовуються для номінацій НЗК та мають потенційну здатність комбінуватися з іншими лексичними одиницями для опису невербальної поведінки комунікантів. Лексичний каркас номінацій звичайно представлено групами ключових дієслів та іменників.

Так, наприклад, лексичним каркасом серед маркерів, які номінують *кінесичні* засоби у творах сучасної англійської художньої літератури, є ключові дієслова *to look, to smile, to gesture, to touch, to point, to wink, to nod, to raise, to shake* та ключові іменники *arm, hand, finger, head, foot, eyes, face, lips, look, smile, glance, gesture*.

Для вербальної репрезентації *просодичного* компонента авторами творів сучасної англійської художньої літератури застосовуються ключові дієслова *to say, to tell, to speak, to sound* та ключові іменники *voice, words, tone*.

У рамках номінацій *просодичних* засобів, а саме таких, які актуалізують паузацію або ситуативне мовчання, Т. О. Анохіна [1, с. 12] виокремлює існування домінантних (або ключових) номінацій, наприклад: *(to-a) pause, (to-a) stop, to be silent, to hesitate, to make a stop, an interval, to say nothing, stillness, silence, to give no information, interruption, an awkward pause, after a long pause, after some hesitation*.

У свою чергу, як номінації *проксемічного* компонента автори творів сучасної англійської художньої літератури використовують ключові дієслова *to move, to turn, to step, to lean* [2, с. 12].

Зауважимо, що лінгвісти констатують існування обмеженої кількості номінацій НЗК. Однак цей факт не впливає на таку їх характерну рису, як широка функціональність. Остання забезпечується завдяки додатковим лінгвістичним засобам – факультативним елементам, ідентифікаторам або індивідуальним змінним. У художніх творах ідентифікатори є свосередними підказками для читача. Вони розширюють або уточнюють характер невербального акту, який відбувається, і допомагають більш точно трактувати НЗК у художньому творі.

Такими факультативними елементами постають прикметники, дієприкметники, які виконують функцію означення, і предикативні прислівники (*to say nonchalantly, warningly, (dis)approvingly, affably, sweetly, flatty, tight-lipped, sonourously etc; an army officer's voice; bossy school-marm voice; a fierce "love-me-love-my dog" look on her face etc*).

Як правило, факультативні елементи мають більше семантичне навантаження щодо зображення характеру акту невербальної комунікації (якість НЗК, причина та мета його використання, об'єкт, функція НЗК з точки зору його взаємодії з вербальним повідомленням), аніж лексичний каркас номінації НЗК [9, с. 116; 11, с. 6].

Крім того, на увагу заслуговує той факт, що всі наявні типи номінацій НЗК поділяються на *соматичні* та *сенсуальні* [3, с. 41].

У *соматичних номінаціях* НЗК кінема має план вираження, тобто автор здійснює обов'язковий опис виконання конкретного НЗК. Таким чином, читач отримує можливість точної візуалізації НЗК, використаного автором твору. Наприклад: "*Archie noted the kid had an unnerving way of emphasizing certain words by moving his head in a wide circular movement from the right shoulder to the left.*" [24, с. 19]; "*Mickey tilted his head to one side and then the other.*" [24, с. 247]; "*I tossed in a T-shirt with a picture of kittens on it, shunted the case along the bed, and sat down next to my sister. I put an arm over her shoulder.*" [21, с. 43].

Іншою, контрастною до соматичних номінацій НЗК, є група *сенсуальних номінацій НЗК*. До цієї групи належать номінації НЗК, опис виконання яких загалом не представлено автором у тексті. Сенсуальні номінації НЗК використовуються авторами художніх творів у разі, коли 1) значення НЗК для нього є більш важливим, ніж опис його виконання або 2) автор використовує в тексті загальноприйнятій НЗК, який є зрозумілим читачеві навіть без детального опису його виконання: "*She gestured for me to lean closer and closer still, then whispered in my ear in her scratchy-record voice...*" [21, с. 10]; "*Sometimes, when she was explaining something to her mother, Bella used her hands like he did, emphasising things with expansive gestures.*" [23, с. 28]; "*Ralph opened his hands in a 'be my guest' gesture*" [21, с. 207].

У разі використання сенсуальних номінацій НЗК автор нібито розраховує на те, що читач за допомогою контексту сам зможе уявити ту кінему, яка передається імпліцитно. У результаті власного дослідження ми дійшли висновку, що сенсуальні номінації, що актуалізують НЗК, використовуються авторами творів сучасної англomовної художньої літератури більш широко. Причиною цього може бути їх здатність відбивати найточніші нюанси психологічного стану або поведінки людини у найекономічніший спосіб. Так, наприклад, посмішка може бути репрезентована як *dubious, maddening, little, beatific, polite, rueful, lop-sided, weak*; обличчя як "*a doubtful face*", "*a face of mock-sympathy*", стиль і якість мовлення виражено за допомогою таких прислівників, як *rancorously, viciously, softly, hurriedly, bitterly, mowkishly, sancrimoniously, jovially* тощо. У наведених прикладах майже нереальним здається уявити мімічні зміни обличчя, які відбуваються при здійсненні того чи іншого типу НЗК, а використання соматичної номінації видається складним або навіть неможливим завданням.

Зазначимо також, що номінативні одиниці, які репрезентують НЗК, можуть маркуватися в тексті за ступенем інтенсивності та ступенем експресивності значення. Це стосується авторських номінацій НЗК, коли автор намагається зобразити дійсність у творі нестандартно або створити більш точний та яскравий художній образ. Відомо, що експресивність мовлення може посилити її ефективність і прагматичний ефект, оскільки яскраві образи викликають

зацікавленість, впливаючи не тільки на розум читача, але й на його емоційну сферу. Зовнішня інтенсифікація та експресивізація номінацій НЗК здійснюються за допомогою структурних і стилістичних засобів [1, с. 15; 2, с. 12]. Науковці зазначають, що сучасному англomовному художньому дискурсу притаманні образні маркери НЗК, серед яких наявні такі стилістичні засоби, як 1) метафора: “*He stood there in all his red-headed, black polo-neck glory, his lip curled in a snarl*” [24, с. 35]; “*She poked one of the sweets with a sceptical, blood-red fingernail*” [24, с. 69]; 2) порівняння: “*I taunt him, my voice as light as the breeze at his back...*” [21, с. 5]; “*I looked at him, he looked at me, then he jumped to his feet like a crocodile leaping off the river bank. It was him. Keen as mustard.*” [25, с. 17]; 3) метонімія: “*...says Alsana, her voice losing the fight, becoming vulnerable*” [24, с. 80]; 4) епітет: *an apologetic finger, an accusing finger, a forbidding hand, to elbow smb. with a “We’re in an Elementary School” elbow.*

Поряд з іншими видами номінацій НЗК у творах сучасної англomовної художньої літератури окремої уваги потребують такі, що репрезентовані за допомогою фразеологічних одиниць. Установлено, що використання фразеологізмів з метою характеристики внутрішніх хвилювань героїв твору є більш економічним і ефективним засобом порівняно з нефразеологічними відповідниками [12, с. 23–24].

Нагадаємо, що фразеологічною одиницею є надслівна, семантично цілісна, відносно стійка (з допущенням варіантності), відтворювана й переважно експресивна одиниця, яка виконує характеризувально-номінативну функцію [18, с. 26]. Ознаками фразеологізмів є семантична цілісність компонентів; стабільність компонентного складу та усталеність порядку слів; автоматичність відтворення в мовленні; кілька компонентний склад; можливість вступати в синонімічні й антонімічні відношення; образність тощо.

У роботах лінгвістичного спрямування розглядаються такі поняття, як “жестові”, [10, с. 11] або “кінетичні фразеологізми” [14, с. 64]. У їх основу, з одного боку, покладено опис виконання жесту, а з іншого – реакцію внутрішніх органів і частин тіла на зовнішні мовленнєві та немовленнєві подразники. У нашій роботі ми розглядаємо фразеологізми з кінетичним (жестовим) компонентом лише як складову частину всієї сукупності фразеологізмів, які в тексті актуалізують НЗК. Таким чином, ми називаємо їх *фразеологізмами з невербальним компонентом*, оскільки вони відображають специфіку кінесичної, проксемічної, просодичної поведінки, а також знакових декоративних елементів та ольфакторних характеристик.

Процес перетворення номінації НЗК у фразеологізм, на думку Є. М. Верещагіна та В. Г. Костомарова [3, с. 45], не відрізняється від переходу до групи останніх будь-якого іншого словосполучення. Коли кінема (будь-який вербалізований НЗК) виходить з активного використання, номінація, котра її відображає, у разі, коли вона продовжує використовуватися, втрачає своє самодостатнє значення, залишаючи лише символічне [3, с. 45]. Таким чином, у фразеологічних зворотах “природна сутність жесту відходить на другий план, у внутрішню форму, тоді як на перший план виступають смислові компоненти, що визначають психолого-культурологічну специфіку жеста” [8, с. 271].

Аналіз 85 фразеологізмів із невербальним компонентом в англійських та американських фразеологічних словниках [19; 20] дав змогу нам виділити три специфічні групи фразеологізмів, які мають братися до уваги в процесі навчання студентів МВНЗ розуміння НЗК підчас інтерпретації ТСАХЛ.

Так, до першої групи нами було віднесено фразеологізми, що описують кінесичний, просодичний, проксемічний акти, а також знакові декоративні елементи та ольфакторні характеристики або називають орган чуттєвого сприйняття, пов’язаний із тим чи іншим зазначеним вище феноменом, а їх значення імплікує особливості жестово-рухової, голосової поведінки персонажа або специфічні деталі його зовнішності, наприклад: *all eyes and ears* (listening and watching eagerly and carefully); *not show one’s face* (not to appear somewhere, not to go to some place); *part so’s hair* (to come very close to someone).

Друга група складається з таких фразеологізмів, що описують НЗК, тоді як їхнє значення зовсім не відображає специфіку невербальної поведінки персонажа або їх знакових декоративних елементів та ольфакторних характеристик, наприклад: *to dance on air* (to be very happy; to be euphoric enough as if to dance on air); *flex so s/sth's muscles* (to do something that shows potential strength, power, or ability).

Третя група містить фразеологізми, у номінації яких не відображено НЗК, тоді як його значення, навпроти, репрезентує невербальну поведінку героя твору або його знакові декоративні елементи та ольфакторні характеристики: *bite so s' head off* (to speak sharply and with great anger to someone); *clear one's throat* (to vocalize in a way that removes excess moisture from the vocal cords and surrounding area), *in fine feather* (well dressed; of an excellent appearance). Як бачимо, в останній групі фразеологізми функціонують як символічні одиниці з переносним значенням, котрі втратили супровід репрезентаціями відповідних НЗК.

Особливою групою номінацій НЗК є власні назви, або ономастичні одиниці (оніми). Відомо, що власні назви можуть характеризувати відображені в художньому творі образи або об'єкти через їх порівняння з денотатом (первісним значенням) власної назви [17, с. 37–38]. При цьому відбувається актуалізація тієї інформації, яка знаходиться за певною власною назвою, але є позатекстовою, фоновією. Така інформація є підставою для порівняння та вказує на риси зовнішності й характеру, манери, звички, професію, досягнення, стиль життя героя твору, при описі якого автор використовує певне власне ім'я. Отже, використання різного виду онімів пов'язане з необхідністю додати своєрідні риси до образу персонажа. Зазначимо також, що власні назви у творах звичайно відображають ідеї та цінності епохи. Аналізуючи специфіку номінацій НЗК у ТСАХЛ, ми дійшли висновку, що автори творів використовують власні назви, зображуючи знакові декоративні елементи або ольфакторні характеристики – тобто одяг людини, її взуття та інші речі, які її (людину) оточують.

Користуючись класифікацією онімів у дослідженні Н. В. Подольської [13], констатуємо використання авторами творів сучасної англomовної художньої літератури таких типів онімів, як *реально-історичні антропоніми*, а також маркувальні найменування, серед яких *хремадоніми* й *прагматоніми*. Зазначені типи власних назв використано автором у номінаціях знакових декоративних елементів та кінесичних ЗК, зокрема кінем, спрямованих персонажем на самого себе або на неживі об'єкти.

Реально-історичні антропоніми відображають імена та прізвища реальних історичних персоналій [13, с. 30–31] – у творах сучасної англomовної художньої літератури звичайно політиків, акторів, співаків та інших популярних особистостей. Так, наприклад, британська сучасна письменниця І. Вулф у своєму романі використовує ім'я та прізвище відомого політика Ентоні Чарлза Лінтона Блера – прем'єр-міністра Великобританії, порівнюючи стиль зачіски (знаковий декоративний елемент) персонажа з таким, якому надавала перевагу згадана відома людина: “*His rather soft, girlish lips were pursed together; his cowlick of chestnut hair brushed forward onto his brow. I do wish he wouldn't do it like that, I found myself thinking, it makes him look like Tony Blair.*” [25, с. 17]. В іншій ситуації авторка характеризує властивість голосу своєї героїні за допомогою імені відомої англійської акторки Фелісіті Кендал: “*'Hello,' I whispered into the reciever in the most Felicity Kendalish voice.*” [25, с. 42].

Велику групу у творах сучасної англomовної художньої літератури складають власні назви – маркувальні найменування. Персонажі творів, які зображують сучасне споживче суспільство, дуже уважні до матеріального світу, живуть у світі брендів. Отже, такі оніми виконують у тексті важливу інформативну функцію, адже вони вказують на соціальний статус персонажа, його майнове положення, а також особливості характеру й поведінки.

Хремадоніми є онімами, що актуалізують у тексті маркувальні найменування та є назвами продуктів матеріальної і духовної діяльності людини (до яких, як правило, належать бренди одягу, взуття, технічних засобів, ювелірних виробів тощо) [13, с. 161]. І. Вулф специфікує

у своєму романі назву фірми-виробника взуття, що вдягає героїня: “*Pity I thought. It would do no harm at all for Portia – commonly known as ‘Porsche’ – to feel less than one hundred per cent confident in Kit. She walks all over him in her Manolo Blanik stilettos...*” [25, с. 6]. Відомо, що “Маноло Бланік” – взуття від відомого іспанського дизайнера, відмінною рисою якого є високий каблук, незвичний дизайн та дуже висока ціна (від 400–4000 доларів за пару). Постійними клієнтами цієї фірми є світові знаменитості, такі як Мадонна, Наомі Кемпбелл, Сара Джесіка Паркер тощо. Таким чином, можемо зробити висновок про достатньо високий матеріальний достаток героїні роману, яка обирає для себе таке взуття.

Статусність і матеріальний рівень підкреслює К. Бушнел у романі “*Секс у великому місті*”, описуючи нездатність своєї героїні придбати новий костюм від фірми-виробника одягу “Шанель”: “*He listened with fascination to any spoiled, mundane detail of my day: you know, like how I was pissed because Yvonne had bought a new Chanel suit and I couldn't afford one...*” [22, с. 193]. Компанія *The House of Chanel*, яка частіше скорочується до Chanel, є відомою французькою компанією-виробником предметів розкоші та один із найвідоміших у світі модних домів.

Іншою групою онімів-брендів є *прагматоніми*, які формуються назвами марок автівок, алкогольних і безалкогольних напоїв, сигарет, квітів, парфумів, зброї [13, с. 113]. Так, наприклад, К. Бушнел у своєму творі підкреслює високий соціальний статус і гарне матеріальне становище своєї героїні американського адвоката Міранди за допомогою бренду сигарет: “*Miranda lit up a blue Dunhill*” [22, р. 82]. “Данхіл” належать до дорогих сигарет, що виробляються Британською Американською тютюновою компанією, а ціна їх значно перевищує ціну на інші сигарети.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, ми можемо зробити висновок, що мовні репрезентації відіграють велику роль для сприйняття та розуміння НЗК у творах сучасної англійської художньої літератури. Серед труднощів, що пов’язані з мовним втіленням НЗК нами виділені такі, як 1) установлення відповідності між маркером НЗК, який його номінує, та його значенням; 2) ідентифікації та декодування номінацій НЗК, виражених експліцитно або імпліцитно у вигляді слова, словосполучення, фрази й надфразної єдності; 3) розуміння соматичних та сенсуальних номінацій НЗК; 4) інтерпретації авторських номінацій НЗК; 5) розуміння фразеологізмів як номінацій НЗК; 6) розуміння онімів як номінацій НЗК.

Перспективами дослідження ми вбачаємо конкретизацію знань, навичок та вмій, які пов’язані з розпізнаванням вербального втілення НЗК у творах сучасної англійської художньої літератури і розумінням закодованої в них інформації, а також розробку підсистеми вправ для навчання майбутніх філологів розуміння НЗК у творах сучасної англійської художньої літератури у межах нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохіна Т. О. Невербальні та вербальні засоби екстеріоризації силенціального ефекту в англійській художній літературі : автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.04 / Анохіна Тетяна Олександрівна. – Запоріжжя, 2006. – 19 с.
2. Барташева Г. І. Взаємодія невербальних та вербальних компонентів ситуації комунікативного домінування в англійській літературі : автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.04 / Барташева Ганна Ігорівна – Харків, 2004. – 23 с.
3. Верещагин Е. М. О своеобразии отражения мимики и жестов невербальными средствами (на материале русского языка) / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров // Вопросы языкознания. – 1981. – №1 (январь-февраль). – С. 36–48.
4. Верещагин Е. М. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы / Е. М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М. : “Индрик”, 2005. – 1040 с.

5. Демчук А. И. Вербализация просодических характеристик, идентифицирующих гендер говорящего (на материале английского языка) / А. И. Демчук // Записки з романо-германської філології. – 2011. – Вип. 26. – С. 43–50.
6. Киселюк Н. П. Вербальні та невербальні засоби актуалізації емоційного стану радості в художньому дискурсі (на матеріалі англійської прози ХХ-ХХІ століть : автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.04 / Киселюк Наталія Павлівна. – К., 2009. – 20 с.
7. Климашева О. В. Способы языкового представления невербальных компонентов коммуникации в тексте (экспериментальное исследование) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Климашева Ольга Владимировна. – М., 2012. – 24 с.
8. Козаренко А. Д. Тело как объект природы и тело как объект культуры (о семантике фразеологизмов, построенных на базе жестов) / А. Д. Козаренко, Г. Е. Крейдлин. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 269 с.
9. Корнєва Л. Мовна репрезентація невербальної поведінки героїв художнього твору та її роль у тексті / Л. Корнєва // Філологічні науки. Збірник наукових праць. Полтава. – 2011. – № 1(7). – С. 114–121.
10. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык / Г. Е. Крейдлин. – М. : Новое литературное обозрение, 2004. – 508 с.
11. Папулинова И. Е. Языковая манифестация жестов рук в диалогическом дискурсе (на материале русского, немецкого и английского языков) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филолог. наук: спец. 10.02.19 “Теория языка (филологические науки)” / Папулинова Ирина Евгеньевна. – Тамбов, 2003. – 14 с.
12. Плахотников А. С. Фразеосемантическое поле невербального общения: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / А. С. Плахотников. – М., 2012. – 25 с.
13. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Издательство “Наука”, 1978. – 199 с.
14. Потапушкин Н. А. Фразеологические единицы русского языка в лингвокультурологическом аспекте: учеб. пособие / Н. А. Потапушкин. – М. : Изд-во УМУ РУДН, 2000. – 123 с.
15. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін. – Вінниця : Вид-во “Нова книга”, 2001. – 247 с.
16. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англійському дискурсі / Л. В. Солощук. – Харків : Константа, 2006. – 300 с.
17. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы истории / Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2012. – 248 с.
18. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
19. Collins Cobalt Dictionary of Idioms / [editor-in-chief J. Sinclair]. – London : Harper Collins Publishers, 1997. – 493 p.
20. McGraw – Hill’s Super Mini American Idioms Dictionary / [by R. A. Spears]. – USA. : McGraw – Hill, 2007. – 276 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

21. Berry A. The Hungry Ghosts / A. Berry. – London. : Blue Door, 2010. – 405 p.
22. Bushnell C. Sex and the City / C. Bushnell. – London. : Abacus, 2010. – 245 p.
23. Noble E. Alphabet Weekends / E. Noble. – London. : Hodder, 2005. – 425 p.
24. Smith Z. White Teeth / Z. Smith. – London. : Penguin Books, 2001. – 542 p.
25. Wolff I. The Trials of Tiffany Trott / I. Wolff. – London : HarperCollinsPublishers, 1998. – 391 p.